

# פרק 3

## השירות האזרחי-לאומי והאוכלוסייה הערבית

רבים ממנהיגי האוכלוסייה הערבית בישראל מביעים התנגדות לרעיון שיתוף אזרחי ישראל הערבים בשירות האזרחי-לאומי, למרות ההטבות שיינתנו למשרתים וחשוב מכך, למרות האפשרות לפתוח בפניהם הזדמנות להשתלב כאזרחים התורמים לקהילתם ולחברה. המנהיגים טוענים, בחשדנות, כי רעיון השירות הוא "תחבולה של מערכת הביטחון נגד המגזר הערבי, שסופה לגייס את האזרחים הערבים לצבא", וכי "קודם שהמדינה תתן לנו את הזכויות המגיעות לנו, ואחר כך נמלא את חובותינו". ואולם יש להניח שבהדרגה ייוכחו גם אזרחי ישראל הערבים שבאמצעות השירות האזרחי נפתחת בפניהם הזדמנות אדירה להשתלב בחברה הישראלית ואף לשפר את מצבם הכלכלי והתעסוקתי.

התנגדות גורפת זו של רבים ממנהיגי האוכלוסייה היא מובנת - אבל לא מוצדקת. היא מובנת, משום שלאור שנים רבות של מדיניות קיפוח והפליה כלפי האוכלוסייה הערבית בישראל, אכן יש סיבה לאזרחים הערביים בישראל לחשוש בממסד היהודי ולא להאמין להבטחות הנוגעות לאוכלוסייה הערבית; היא מובנת, משום שבאופן טבעי הייתה צריכה היזמה הזו להתנדבות בקהילה הערבית לבוא מתוך הקהילה עצמה ולהידחף על ידי המנהיגות הערבית, ולא לצאת דווקא מצד הממשלה והממסד היהודי; וההתנגדות גם מובנת מפני שהיא משיקה, לכאורה, לתחום שהוא כל כך רגיש ובעייתי באוכלוסייה הערבית - תחום השירות הצבאי.

### אולם באופן אובייקטיבי התנגדות זו איננה מוצדקת ואין לה סיבות רציונאליות:

השירות האזרחי המוצע **איננו חובה**. הוא יפעל על בסיס התנדבותי בלבד. מי שירצה - יתנדב, ומי שלא - יישאר בביתו. "ההתנדבות היא זכות", וגם השירות האזרחי הוא זכות, לא חובה. <

מסגרת השירות האזרחי איננה קשורה כלל למערכת הביטחון ולצה"ל. נכון שהשירות הלאומי לבנות (יהודיות) דתיות התחיל מסיבת היותן פטורות משרות צבאי. ונכון גם שהקמת וועדת עברי ומעורבות שר הביטחון בנושא מקורן בבעייתיות של "חוק טל" (שעסק בשחרור מצה"ל של תלמידי הישיבות). אך בזאת נגמר הקשר. מסגרות השירות האזרחי - בדיוק כמו מסגרות השירות הלאומי כיום - הן עמותות אזרחיות לחלוטין, רשומות כחוק אצל רשם העמותות (במשרד המשפטים); המשרד הממשלתי שמפקח כיום על בצוע חוק השירות הלאומי הוא משרד הרווחה, ובקרוב יהיה זה משרד ראש הממשלה, באמצעות מנהלת השירות האזרחי-לאומי המוקמת בימים אלה; והגופים שנהנים בעקר משרותם המסור של המתנדבים הם משרדי החינוך, הבריאות, הרווחה, הגמלאים והגנת הסביבה, כפי שיובא בהמשך דו"ח זה. שלילת האפשרות של האוכלוסייה הערבית לשרת בשירות האזרחי תהווה הפליה פוגעת ובלתי מוצדקת בצעירות ובצעירים הערבים. מדינת ישראל עומדת להשקיע בשירות האזרחי משאבים רבים. עיקר המשאבים הללו מיועדים ישירות למתנדבות ולמתנדבים, אם במהלך השירות (כגון דמי כיס חודשיים, נסיעות ודיוור <

במידת הצורך), או בסיום שנת השירות (מענק שחרור ופיקדון כספי למטרות לימודים, חתונה, פתיחת עסק או רכישת דירה).

הרשות לשירות אזרחי תהיה מפוקחת (כך על פי החלטת הממשלה) על ידי מועצה ציבורית רחבה, שיהיו בה נציגים מכל מגזרי הציבור - גם מהציבור הערבי. מאחורי הרעיון אין צנזורה, אין חשאיות וגם אין קונספירציות או הסוואות והונאות. הכול שקוף, גלוי, פתוח ובעיקר - בעל אוריינטציה של חברה אזרחית. גם שם השירות עודכן תוך התחשבות באוכלוסיה הערבית: לא עוד שרות "לאומי" בלבד, אלא שרות אזרחי-לאומי. גם בעניין המילה "שירות" - לא מדובר בשירות במובן של conscription, כמו בשירות צבאי, אלא בשירות במובן של service - כמו השרות שכל ראש עיר וכל פקיד עירוני או ממשלתי אמור לתת לאזרח.

במקרה של השירות האזרחי, הטענה כי "קודם תנו לנו את זכויותינו, ואחר כך נמלא חובות" אינה נכונה. זאת משום שלא מדובר כאן בזכויות, אלא בהטבות ובתגמולים: בוגרי השירות האזרחי, יהודים כערבים, ייהנו מהטבות, בדיוק כמו חבריהם היהודים והערבים שמשרתים בשירות הצבאי: הטבות בשכר לימוד, הקלה במיסים וסיוע במציאת מקום עבודה. אלה הן הטבות לגיטימיות ותגמול הוגן לכל צעיר וצעיר שיחליטו מרצונם להקדיש שנה (או שנתיים) מחייהם לטובת הקהילה והחברה.

המסגרת המוצעת לשירות האזרחי היא מסגרת ממלכתית, מטעם המדינה, ולא מסגרות קטנות של עמותות או של המועצות המקומיות והעיריות. זו בדיוק התשובה לטענות הנשמעות מצד אזרחי ישראל הערבים על הדרה, אפליה וניכור מצד הממשלה ומצד החברה הישראלית-יהודית<sup>1</sup>. הצטרפות של צעירים וצעירות ערבים, יחד עם צעירים וצעירות יהודיים, למסגרת אחת, ממלכתית, משותפת של התנדבות לקהילה, עם הכרה של המדינה במעשה ההתנדבות ועם סיוע אדמיניסטרטיבי ותקציבי שווה לכל - הצטרפות כזו היא הזמנה; היא הפוכה מאפליה, היא שיתוף; והיא הפוכה מניכור, היא חיבור. תגובותיהם הנלהבות של כ-300 הצעירים והצעירות שמשרתים כבר היום במסגרת השרות הלאומי מוכיחות עד כמה הרעיון הזה נכון וצודק.

רעיון השירות האזרחי-לאומי יכול להתפתח לספור הצלחה גדול לכולם - למתנדבים הצעירים, לקהילות הערביות, לאוכלוסיה הערבית בישראל, ולחברה הישראלית כולה. זהו רעיון מהסוג של win-win - הוא טוב לכולם. ואכן, טוב היה אם הדחיפה והעידוד לרעיון יגיעו ממנהיגי המגזר הערבי ומראשי הקהילה, כי בני ובנות המגזר יהיו גם הראשונים לשאת את פירות ההצלחה.

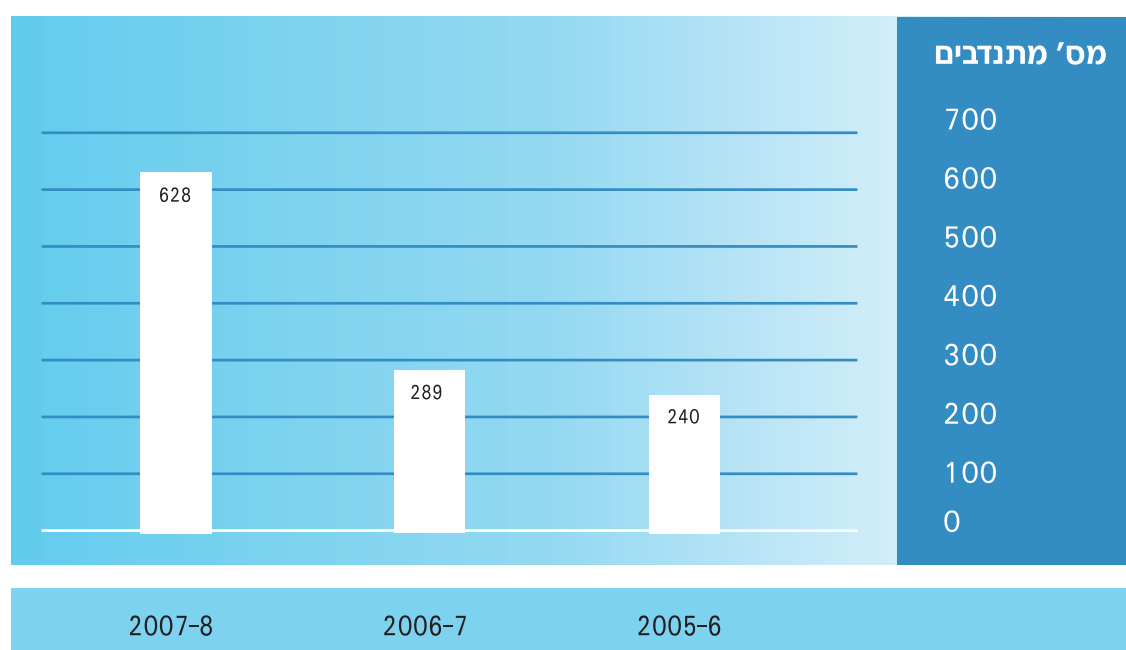
1. כפי שעולה, לדוגמה, ממסקנות ועדת אור ("ועדת החקירה הממלכתית לבירור התנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000 דין וחשבון", ירושלים, אוגוסט 2003, מאתר האינטרנט של רשות בתי המשפט: [http://elyon1.court.gov.il/heb/veadot/or/inside\\_index.htm](http://elyon1.court.gov.il/heb/veadot/or/inside_index.htm)

כבר בשנים האחרונות החלה עלייה מרשימה במספר הערבים ובני המיעוטים המשרתים בשירות הלאומי.

### מספר המתנדבים הערבים, לפי העמותות השונות, מסוכמות בטבלה הבאה:

2008	2007	2006	
220	150	150	שלומית
140	100	60	האגודה להתנדבות
40	25	30	ש"ל
71	14	0	בת-עמי
157	—	—	העמותה לשוויון חברתי
628	289	240	סה"כ:

בגרף הבא ניתן לראות את העלייה במספר המשרתים הערבים, בשלוש השנים האחרונות:



## התפלגות המתנדבים הערבים לפי תחומי ההתנדבות, נכון לינואר 2008

